

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2025
FILOLOGIYA

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

ADABIYOTSHUNOSLIK

A.G.Sabirdinov Sinovlarda toblangan ijod.....	6
G.M.Kirgizova Iqbol Mirzo ijodiy mahoratining shakllanish omillari.....	9
S.R.Mirzayeva Common features in the life and work of Babur and Navoi.....	13
S.R.Meliboyeva Zamonaviy o'zbek she'riyatida sun'iy intellekt va inson hissiyotining badiiy ifodasi muammosi.....	18
Я.И.Нишанов, Х.Жўраев Выражение общечеловеческих и национальных особенностей в повествованиях о Юсуфе.....	23
D.M.Khoshimova "Boburnoma" asarining lingvistik xususiyatlari.....	27
Z.T.Hakimova Ingliz va o'zbek tilidagi tikuvchilik terminlarining leksikografik xususiyatlari.....	30
Z.T.Hakimova Ingliz va o'zbek tilidagi tikuvchilik terminlarining tarjimaviy muammolari.....	33
D.O.Umarov Roman janri haqida mulohazalar.....	36
D.M.Khoshimova An analysis of "Baburnama" in comparison with its translation.....	39
Я.И.Нишанов, К.С.Туллекова Любовь в лирике Саффо и Марины Цветаевой: сравнительный анализ.....	42
N.Farmonov Naturalism and consumer desire: Theodore Dreiser and the culture of American capitalism.....	47
Я.И.Нишанов Ассоциативно-вербальные сети концепта старость в языковом сознании носителей русского языка.....	51
D.D.G'ulomov Assotsiativ syujet: genezesi, nazariy paradigmasi va adabiy tahlili.....	55
K.Egamberdiyeva Badiiy adabiyotda ayol ruhiyati va ma'naviy olaminining aks ettirilishi.....	59
D.M.Abdullayeva Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asari va unda ota obrazi.....	67
M.T.Tolibova Isajon Sulton hikoyalarining syujet qurilishi.....	71
A.A.Abduraxmonov Halima Xudoyberdiyeva lirikasida oq rang.....	74
F.X.Nurdinova Tarjimada leksik adekvatlikni ta'minlash (E.L.Voynichning "So'na" romanining rus va o'zbek tillari tarjimasi misolida).....	77
F.X.Nurdinova Tarjima jarayonida milliy o'ziga xoslikni saqlash masalalari.....	81

TILSHUNOSLIK

M.M.Abdullayeva Integrating Social-Emotional Learning in foreign language classrooms: benefits and strategies.....	86
M.Y.Mamajonov	

UO'K: 82.09

SINOVLARDA TOBLANGAN IJOD

CREATIVITY FORGED THROUGH TRIALS

ТВОРЧЕСТВО, ЗАКАЛЁННОЕ В ИСПЫТАНИЯХ

Sabirdinov Akbar Gofurovich

Farg'ona davlat universiteti professori, filologiya fanlar doktori

Annotatsiya

Maqolada X.To'xtaboyev ijodiy faoliyati, asarlarining mavzu ko'lami, qahramon yaratishdagi yozuvchi mahorati yoritilgan. Asarlarining badiiyati, til xususiyatlari, milliylik masalalari tadqiqiga e'tibor qaratilgan. Yozuvchining o'zbek bolalar adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasi ko'rsatib berilgan.

Abstract

The article examines the creative activity of Kh.Tokhtaboev, the thematic scope of his works, and his artistic mastery in creating literary characters. Special attention is paid to the study of the artistic qualities of his works, their linguistic features, and issues of national identity. The writer's contribution to the development of Uzbek children's literature is also highlighted.

Аннотация

В статье освещается творческая деятельность Х. Тухтабаева, тематический диапазон его произведений, а также писательское мастерство в создании художественных образов. Особое внимание уделяется исследованию художественных особенностей произведений, языковых характеристик и вопросов национальной самобытности. Показан вклад писателя в развитие узбекской детской литературы

Kalit so'zlar: mahorat, romanchilik, badiiyat, til xususiyatlari, bolalar adabiyoti, milliylik, sarguzasht-fantastik, felyeton, jamiyat.

Key words: artistic mastery; novel writing; artistic quality; linguistic features; children's literature; national identity; adventure-fantastic genre; feuilleton; society

Ключевые слова: мастерство; романистика; художественность; языковые особенности; детская литература; национальная самобытность; приключенческо-фантастический жанр; фельетон; общество

KIRISH

XX asr o'zbek bolalar adabiyoti, xususan romanchiligi taraqqiyotida O'zbekiston xalq yozuvchisi Xudoyberdi To'xtaboyevning alohida o'rni bor. Uning asarlaridagi tasvir haqqoniylik, hayotiylik, jozibadorligi siri uzoq yillik tinimsiz izlanish, tajribalarning samarasi, hayot va vaqt sinovlarida toblanganlikning natijasidir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

"Ayrim kishilardagi kamchilik va illatlar yig'indisi oxir-oqibatda jamiyatdagi illatni keltirib chiqaradi, illati bor jamiyat yaxshi rivojlana olmaydi, shu jamiyatga uyushgan kishilar to'liq ma'noda baxtli ham bo'lolmaydi, demak kishilardagi illatga qarshi kurashish kerak deb o'yladim, yengimni shimarib, felyeton yozishga kirishdim" deya e'tirof etgan adib 300 dan ortiq shu janrdagi asarlarini X.To'xtaboyev, T.Xudoyberdiyev, N.Bozorov, N.Karimov imzolari bilan chop ettirdi. "Yo'q, baribir, ko'nglim to'lmadi. Bostirib kelayotgan tankka qarshi roqatka(cho'zma)ga kesak solib otganimiz bilan ta'sir qilmaganidek, jamiyatdagi illatlarga qaratilgan felyetonlarimning ham xech ta'siri bo'lmagandek edi. Ruhi – dunyosi pok bo'lgan, tarbiyaga quloq soladigan, savob va gunohni bilishga intilayotgan, ruhi go'zallikka talpinayotgan bolalar dunyosida ishlasam qalay bo'lar ekan, deb o'ylay boshladim va qaror ham qabul qildim"[1,91]. So'ng uning "Shoshqaloq" (1961), "So'qmoqlar" (1966), "Muhabbat qo'shig'i" (1967), "Jonginam shartingni ayt" (1969) X.kabi hikoyalar to'plamlari birin-ketin nashr qilindi. "Sir ochildi" (1963), "Omonboy bilan Davronboy sarguzashti" (1974) qissalarini yozdi. "Sariq devni minib" (1968), "Sariq devning o'limi" (1973), "Besh bolali yigitcha" (1976), "Qasoskorning oltin boshi" (1981), "Yillar va yo'llar" (1983), "Shirin

ADABIYOTSHUNOSLIK

qovunlar mamlakati" (1986), "Mungli ko'zlar" (1988), "Jannati odamlar" (1996) kabi qator romanlarini kitobxonlarga taqdim etdi.

Dunyoning 24 tiliga tarjima qilingan X.To'xtaboyev asarlarining kattayu kichik tomonidan sevib o'qilishi, dunyo miqyosida shuhrat topishini ta'minlagan muhim jihatlari – qahramonlar tasviridagi hayotiylik, detallar haqqoniyligi, qiyofalardagi jonlilikdir. Yozuvchi o'zi yaxshi bilgan mavzularda qalam tebratgani holda aniq protatiplar asosidagi qahramonlarning betakror chizgilarini yaratadi.

1971-yili Italiyaning Rim shahrida bo'lib o'tgan jahon bolalar yozuvchilari kengashida Janni Rodarining yuqori bahosini olgan "Sariq devni minib"[2,9] romanining minglab kitobxonlarning sevimli asariga aylanganining, undagi Hoshimjon Ro'ziyev barchaning suyuqli qahramoni bo'lib qolganligining siri balki yuqorida ta'kidlangan jihatlardandir. Asar qahramoni Hoshimjon o'tganning o'rog'ini, ketganning ketmonini oladigan sho'x, yaxshi o'qimaydigan o'smirlarga xos jihatlarni o'zida mujassamlashtirgan. U maqsadi yo'lida chekinmaydigan, zarur bo'lsa, yolg'on so'zlashdan, turli "shum"liklar qilishdan, jurnaldagi baholarni o'zi to'g'rilab qo'yishdan tortinmaydigan bola. Shuningdek, qilmishlari biror do'stiga zarar yetkazadigan bo'lsa, o'z aybiga iqrar bo'ladigan adolatparvardir. U qishloq chetidagi tashlandiq uylarning biridan topib olgan sehrli qalpoqcha yordamida yaxshi o'qimasdan ham kasb egasi bo'lish mumkinligini isbotlamoqchi bo'ladi. Bu fikrining xatoligini Mirzacho'ldagi sovxozlarning biriga agronom bo'lgach, kompost bilan kompotning farqiga bormay sharmanda bo'lganida anglay boshlaydi. G'o'zalarga tushgan shirani kaltaklash bilan yo'qotmoqchi bo'lib, agronomlikdan quviladi, ilmsizligi tufayli shoirlik, sayyohlik, injenerlik, artistlikni ham oxir-oqibat uddalay olmaydi. Shunga qaramay Hoshimjon to'g'rilik, halollik uchun kurashuvchi sifatida odamlarga firib berib pullarini olayotgan Soraxon folbin, Yong'oq qori kirdikorlarini fosh etadi. Militsiyaga ishga kirib Odil battol to'dasiga qarshi kurash boshlaydi.

O'smirlar ichki dunyosini yaxshi bilgan iste'dodli yozuvchi ular qiyofasini yaratishda yosh xususiyatlarini e'tiborga oladi.

13-14 yoshdagi o'smirlarga xos xayolparastlik, qiziquvchanlik, do'stparvarlik, haqiqatparastlik va sarguzashtparastlik "Besh bolali yigitcha" romani qahramoni Orifjon uchun ham begona emas. Hoshimjon singari tabiatan sho'x bo'lgan Orifjon urushning og'ir yillarida besh ukasini tarbiyalash, boqishdek mashaqqatli yumushni zimmasiga oladi. Onasining traktor ostida qolib vafot etishi, otasining urushga ketishi bolalarni sarson-sargardonlikka soladi. Realistik tasvirlar vositasida adib bizni urush davri muhitiga olib kiradi. Qator bolalar obrazlari bilan Parpi buva, Turon amaki, Roziq amaki, To'lg'on xola, Xo'janazar aka kabi beg'ubor qishloq kishilari qiyofasi ko'z oldimizda jonlanadi.

NATIJA VA MUHOKAMA

X.To'xtaboyevning "Shirin qovunlar mamlakati"[3,282] nomli sarguzasht-fantastik romani bir qarashda "Sariq devni minib" romanining davomidek tuyuladi. Ammo bu ikki roman tasvir usullari, syujeti, qahramonlar talqini jihatdan tubdan farqlanadi. Roman voqealari Akramjon tilidan bayon etiladi. Bu asar syujetidagi, tilidagi jonlilikni ta'minlagan: "Yolg'onchi emasman. Yolg'on gapirgan odamni ko'rsam, meni yetti kun hiqichoq tutadi. Uyog'ini so'rasangiz, yolg'on gapirishni, birga o'nni qo'shib so'zlashni Hoshimjon chiqargan. Hoshimni taniysizmi? Ro'zivo'v akaning sartarosh o'g'lini tanimaysizmi? Yo'q, taniysiz. Hozir esingizga tushiraman. Uning to'g'risida To'xtaboyev degan yozuvchi kitob ham yozgan. O'sha kitobni maqtanchoq o'rtog'im Hoshim yana ham maqtanib yurish uchun ataylab yozdirgan. Yozuvchi amaki otpuskasini o'tkazish, shirin-shirin mevalardan yeb, soylarda mazza qilib cho'milish uchun qishlog'imizga mehmon bo'lib keluvdilar. Hoshim uning soch-soqolini tekinga olib qo'ygan, atrlarning ham eng tozasi, eng xushbo'ylaridan sepgan bo'lsa kerak. Bundan tashqari, o'sha paytda Hoshimlarning ola sigiri tuqqan edi, yozuvchiga qatiq olib o'tganini qishloqdagi bolalar bir necha bor ko'rishgan ekan. Bo'lmasa, shunga a'lochi bolalar buyoqda kelib, borib-borib maqtanchoq Hoshim haqida kitob yozarmidi? Bundan tashqari, diqqat qilgan bo'lsangiz, o'sha kitobdan yangi ivitilgan qatiqning hidi kelib turadi. Men hidni yaxshi bilaman, ming bir narsaning hidini ming metr naridan turib farqlay olaman. Hoshim rosa maqtangan bo'lsa kerak. Hatto mening ham nomimni o'sha yozuvchi bir necha bor tilga olib o'tgan". Ana shu tarzda asar voqealari boshlanadi. Akramjon lofchiligi, xayolparastligi tufayli ko'z ko'rib quloq eshitmagan sarguzashtlarni boshdan kechiradi. Shirin qovunlar mamlakatiga sayohat qilib, u

yerdagi illatlarni tozalashni maqsad qiladi. Ustozi Dar Daraja hamda sehrli qalpoqcha yordamida Sehrgar Iblis bilan jang qiladi.

Ota-onadan tirik yetim qolgan bolalarning ayanchli ahvoli "Mungli ko'zlar" romani mavzusi bo'lsa, "Qasoskorning oltin boshi"[5,318] romanida el-yurt ozodligi va adolat uchun kurashgan, Nomoz Pirimqul o'g'lining faoliyati, fojeali taqdiri tasvirini topgan.

X.To'xtaboyev asarlariga xos jihatlardan yana biri mehr va uni ulug'lash g'oyasining o'q tomir bo'lib o'tganligidir. Millatimizga xos bo'lgan bolajonlilik xususiyati Orifjon qiyofasida, uning mashaqqatli taqdiri tasvirida barq urib turadi. O'zbekona xarakterlar, o'z davrining sodda, beg'ubor qishloq odamlari qiyofasi "Besh bolali yigitcha"[4,244] romanidagi To'lg'on xola, Parpi buva, To'xta xola tasvirida ko'rinadi. To'lg'on xola frontga ketgan ikki o'g'li va ukasiga atab uch xaltada quruq meva olib chiqadi. Parpi buva esa uch o'g'liga atalgan narsalarni berarkan, katta o'g'li To'ravoyga xotining boshqa odam bilan turmush qurib ketganligini aytmaslikni tayinlaydi. O'rtancha o'g'li Anorboyga atalgan patimi topshirarkan, qotib qolmasidan tezroq olib borishini tayinlaydi. Parpi buva "Girmonni bitta ko'zi oldinda, bitta ko'zi orqada bo'lar ekan" desa, Roziq tog'a Polvon tog'aga "urushayotganda og'zingdan "kalimai shahodat" tushmasin, shunda senga o'q kor qilmaydi", deya nasihat qiladi.

XULOSA

Xullas, X.To'xtaboyev asarlaridagi qahramonlari ezgulik va adolatni qaror toptirish uchun tinmay kurashadilar, jonlarini fido etadilar. Beg'ubor orzulari, yuksak maqsadlari bilan ko'plab avlod kitobxonlarini o'zlariga do'stlashtirib oladilar.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Норматов У. Саргузашт сардори. - Тошкент: Адиб, 2012.
2. Тўхтабоев Х. Сариқ девни миниб. -Тошкент: Ўзбекистон, 19903.
3. Тўхтабоев Х. Ширин қовунлар мамлақати. - Тошкент: Ёш гвардия, 1986.
4. Тўхтабоев Х. Беш болали йигитча. - Тошкент:Ўқитувчи, 1981.
5. Тўхтабоев Х. Қасоскорнинг олтин боши. - Тошкент: ўқитувчи,1983.